



Esitutinnan viipyminen ja esitutkintapäätöksen perustelevminen

ASIAN VIREILLETULO

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on 20.1.2021 siirtänyt syyttäjälaitoksesta annetun lain 27 §:n 2 momentin nojalla oikeuskanslerin käsiteltäväksi valtakunnansyyttäjän toimistoon 18.9.2020 ja 8.10.2020 toimitetut kirjoitukset, jotka asianajaja A on B:n ja C:n asiamiehenä laatinut. Kirjoituksissa on arvosteltu poliisin ja syyttäjän toimintaa sen johdosta, että esitutinnan suorittamiseen on kulunut lähes kaksi vuotta sekä siitä syystä, että esitutkinta on lopetettu, vaikka poliisilla on ollut tiedossa rikoksesta epäillyn henkilöllisyys. Poliisimies ei ole esitutkinnassa suostunut paljastamaan tätä tietoa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (julkisuuslaki; 621/1999) vedoten. Rajoittamispäätöksestä ei kuitenkaan ilmene, mihin julkisuuslain kohtaan tiedon salaaminen perustuu.

SELVITYS

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on antanut asiassa 9.6.2021 päivätyn lausuntonsa (Dnro 27/47/21), jonka oheen on liitetty Länsi-Suomen syyttäjälueen apulaispäällikön 31.5.2021 päivätty lausunto sekä Länsi-Suomen syyttäjälueen asiassa E 20/21524 esitutkinnan rajoittamispäätökset (nrot 20/4608 ja 20/4609) tehneen aluesyyttäjä E:n 27.5.2021 päivätty selvitys.

Poliisihallitus on antanut asiassa 29.6.2021 päivätyn lausuntonsa (POL-2021-47887), jonka oheen on liitetty Sisä-Suomen poliisilaitoksen 11.6.2021 päivätty lausunto (POL-2021-52244) liitteineen.

RATKAISU

1 Tapahtumatiedot

B ja C ovat tehneet 19.11.2018 tutkintapyynnön Sisä-Suomen poliisilaitokselle epäilystä 19.9.2018 tehdystä kunnianloukkauksesta. Asiassa on epäilty erään nimetyn henkilön, tai jonkun muun, syyllistyneen heihin kohdistuvaan kunnianloukkaukseen antamalla heistä puhelimitse valheellisia ja halventavia tietoja sosiaaliviranomaisille. Asiasta on kirjattu tutkintailmoitus 5680/R/98867/18. Tutkinnanjohtajana on toiminut rikoskomisario D.

Asianomistaja C:tä on kuultu esitutkinnassa 23.7.2020, asianomistaja B:tä 26.8.2020, tutkintapyynnössä nimetty rikoksesta epäilty 23.7.2020 ja sosiaalityöntekijä todistajana 26.8.2020.

Rikoksesta epäily on kiistänyt soittaneensa kyseistä puhelua eikä todistajana kuultu sosiaalityöntekijä ole tiennyt, kuka soittaja on ollut. Rikoksesta epäilty on kuulustelussaan nimennyt erään poliisin, joka hänen mukaansa tietää soittajan henkilöllisyyden.

Tutkinnanjohtaja on 26.8.2020 tehnyt asiasta esitutkintalain 5 luvun 1 §:n mukainen ilmoituksen syyttäjälle, joka ilmoitus on seuraavana päivänä jaettu aluesyyttäjä E:lle.

Tutkinnanjohtajana kanssa käydyn keskustelun ja esitutkintamateriaaliin tutustumisen jälkeen aluesyyttäjä on pyytänyt poliisia kuulemaan esitutkinnassa vielä todistajana vanhempaa konstaapelia, jonka rikoksesta epäilty oli kuulustelussaan ilmoittanut tietävän soittajan henkilöllisyyden.

Vanhempi konstaapeli on kuultu esitutkinnassa todistajana sähköpostitse 31.8.2020. Vanhempi konstaapeli on ilmoittanut työskentelevänsä poliisissa ennalta estävässä työssä, päätoimialanaan huolta aiheuttavat henkilöt. Hän on kertonut, että tässä yhteydessä tapahtuvassa tiedonkeruussa hän on saanut tietää soittajan henkilöllisyyden, mutta julkisuuslaki estää häntä ilmaisemasta sitä, kuka ilmoituksen tekijä on ollut.

Tutkinnanjohtaja on 7.9.2020 esittänyt esitutkintalain 3 luvun 10 §:n 2 momentin nojalla, että epäillyn rikoksen esitutkinta lopetetaan, koska syyttäjä jättäisi varsin todennäköisesti syytteen nostamatta riittämättömän näytön perusteella, vaikka tutkintaa jatkettaisiin. Aluesyyttäjä E on 8.9.2020 tehnyt päätökset esitutkinnan päättämisestä.

C ja B ovat 18.9.2020 tehneet Pirkanmaan kärjäoikeudelle pyynnön syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamiseksi. Pirkanmaan kärjäoikeus on 5.10.2020 hylännyt hakemuksen.

2 Arviointi

Esitutinnan viipyminen

Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Esitutkintalain säännöksen ohella asian käsittelyn viivytyksettömyyttä edellyttää valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentti, jonka mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä, sekä viime kädessä perustuslain 21 §:n 1 momentti, jossa turvataan jokaisen oikeus saada asiansa käsiteltyksi viranomaisessa asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Poliisilain 1 luvun 6 § 2 momentin mukaan poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Pykälä ei oikeuta jättämään poliisille kuuluvia tehtäviä kokonaan hoitamatta, vaan ainoastaan asettamaan ne tarvittaessa tärkeysjärjestykseen ([HE 224/2010 vp](#), s. 73). Esitutinnan asianmukainen kesto yksittäistapauksessa riippuu asian erityispiirteistä, muun ohessa sen laadusta ja laajuudesta. Tärkeää on, että esitutinnan toimittamiseen käytetty aika ei johda siihen, että tutkittavana oleva rikos pääsee vanhentumaan.

Käsiteltävänä olevassa asiassa tutkintapyyntö oli tehty marraskuussa 2018. Tutkintapyynnössä yksilöity epäilty rikos on ollut 19.9.2018 tehty kunnianloukkaus, jonka syyteoikeus vanhenee kahdessa vuodessa. Asianomistajien tekemässä tutkintapyynnössä oli yksilöity ilmoittajien epäilemä rikoksentekijä.

Ensimmäinen tutkintatoimenpide on tehty helmikuussa 2020, kun Sisä-Suomen poliisilaitoksesta on lähetetty virka-apupyyntö toiselle poliisilaitokselle rikoksesta epäillyn kuulemiseksi. Rikoksesta epäillyn kuulustelu on suoritettu noin puoli vuotta myöhemmin 23.7.2020. Asianomistajat on kuultu esitutkinnassa puolestaan puhelimitse 23.7.2020 ja 26.8.2020.

Esitutinnan viipymisen osalta tutkinnanjohtajana asiassa toiminut rikoskomisario on selvityksessään tuonut esille tutkinnassa olevien asioiden huomattavan määrän sekä vähäiset henkilöresurssit. Rikoskomisario on todennut, että tutkinnassa olevan suuren juttumäärän vuoksi yksittäisten asioiden seuraaminen on käytännössä mahdotonta. Kyseistä asiaa tutkinnanjohtaja oli seurannut vanhentuvien asioiden listauksen kautta.

Totean, että asia on ollut laadultaan ja laajuudeltaan varsin tavanomainen eikä asiassa ole ilmennyt asianmukaisia perusteita sille, että ensimmäisiin tutkintatoimenpiteisiin oli ryhdytty vasta yli vuosi tutkintapyynnön kirjaamisen jälkeen. Esitutinnan toimittaminen asiassa ei ole tapahtunut esitutkintalain edellyttämin tavoin viivytyksettä.

Esitutinnan rajoittamisesitys ja -päätös on tehty vasta noin viikkoa ennen epäiltyjen rikosten syyteoikeuden vanhentumista. Toisaalta, poliisilla asiassa käytettävissä olleiden tutkintatoimien jälkeenkin rikoksesta epäilty oli jäänyt asiassa tuntemattomaksi eikä henkilöllisyydestä olisi ollut saatavissa parempaa selvitystä, vaikka tutkintatoimet olisi tehty nopeammin. Esitutinnan viivyttämisellä ei ole vaikuta siten olleen asiassa välitöntä vaikutusta rikosvastuun toteutumiseen.

Näin ollen pidän tältä osin riittävänä toimenpiteenä kiinnittää tutkinnanjohtajana toimineen rikoskomisarion huomiota esitutkintalain 3 luvun 11 §:stä ilmenevään velvoitteeseen toimittaa esitutkinta ilman aiheetonta viivytystä.

Esitutkintaa johtaa esitutkintalain 2 luvun 2 §:n nojalla tutkinnanjohtaja. Asian käsittelyn kesto ei anna syyttäjän osalta aihetta toimenpiteisiin.

Todistajan vaitiolo-oikeus ja esitutinnan rajoittaminen

Esitutkintalain 7 luvun 8 §:ssä säädetään todistajan ilmaisovelvollisuudesta ja kieltäytymisestä todistamasta esitutkinnassa. Esitutkinnassa ovat voimassa pääsääntöisesti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin oikeudenkäynnissä.

Esitutkintalain 7 luvun 8 § 1 momentin mukaan todistajan on totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaistava, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Jos hän kuitenkin olisi tutkittavaa rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä muun ohella oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 §:n nojalla oikeutettu kieltäytymään todistamasta, hän on vastaavasti oikeutettu siihen myös esitutkinnassa.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa 12 §:n 3 momentin mukaan muun ohella poliisin henkilöstöön kuuluvalla on velvollisuus kieltäytyä todistamasta poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettusta tiedosta sekä oikeus kieltäytyä todistamasta poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tiedoista.

Poliisilain 7 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva virkamies ei saa ilmaista luottamuksellisesti tietoja antaneen taikka valeostajana tai peitehenkilönä toimineen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa, jos tiedon ilmaiseminen vaarantaisi luottamuksellisesti tietoja antaneen tai valeostajana tai peitehenkilönä toimineen tai hänen läheistensä turvallisuuden. Vaitiolo-velvollisuus on voimassa myös, jos henkilöllisyyttä koskevan tiedon ilmaiseminen vaarantaisi jo käynnissä olevan tai tulevan tiedonhankinnan (vaitiolo-velvollisuus).

Poliisilain 7 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan poliisin henkilöstöön kuuluva ei ole velvollinen ilmaisemaan hänelle hänen palvelussuhteensa aikana luottamuksellisesti tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevaa tietoa eikä salassa pidettäviä taktisia tai teknisiä menetelmiä (vaitiolo-

oikeus).

Poliisilain 7 luvun 4 §:ssä on säännös rajoituksesta vaitiolo-oikeuden murtamiselle oikeudenkäynnissä niin sanotuiden ylitörkeiden rikosten käsittelyssä (ankarin rangaistus vähintään kuusi vuotta vankeutta).

Poliisilain 7 luvun 5 §:ssä puolestaan säädetään vaitiolo-oikeuden murtamisesta tilanteessa, jossa luottamuksellisesti tietoja antaneen on siinä ominaisuudessa taikka valeostajan tai peitehenkilön on siinä tehtävässä perusteltua syytä olettaa syyllistyneen rikokseen.

Kyseisessä asiassa poliisi oli tehnyt tutkittavana olleesta asiasta syyttäjälle esitutkintalain mukaisen ilmoituksen, joka on sisältänyt tutkinnanjohtajan yhteydenottopyynnön liittyen mahdollisuuteen rajoittaa tutkittavana ollut asia. Tutkinnanjohtajan kanssa käydyn keskustelun ja esitutkintamateriaaliin tutustumisen jälkeen aluesyyttäjä oli pyytänyt poliisia kuulemaan esitutkinnassa todistajana vanhempaa konstaapelia, koska rikoksesta epäilty oli kuulustelussaan kertonut, että kyseinen poliisi tietää soittajan henkilöllisyyden.

Tutkinnanjohtaja on kertonut soittaneensa itse kyseiselle poliisitodistajalle selvittääkseen asiaa. Puhelinkeskustelussa poliisitodistaja oli kertonut työtehtävistään ja ilmoittanut saaneensa tiedon soittajan henkilöllisyydestä luottamuksellisesti eikä tule kertomaan soittajan henkilöllisyyttä. Tutkinnanjohtaja oli sopinut todistajan kanssa, että varsinainen kuulustelu suoritetaan sähköpostilla.

Tämän jälkeen tutkinnanjohtaja on keskustellut syyttäjän kanssa muun ohella siitä, olisiko edellytyksiä sille, että todistajalle haettaisiin oikeudesta velvoitetta kertoa asiaa koskevat tietonsa. Koska tähän ei ollut edellytyksiä, asiassa päädyttiin rajoittamisesityksen tekemiseen.

Selvityksessään tutkinnanjohtaja on todennut todistajan vaitiolosta, että kyse oli siitä, että poliisille luottamuksellisesti tietoja kertonut henkilö oli ollut yhteydessä lastensuojeluun ja tämä yhteydenotto oli esitutkinnan kohteena. Tutkinnanjohtaja on selvityksessään viitannut sekä poliisilain 7 luvun 1 §:n vaitiolovelvollisuuteen että 7 luvun 3 §:n vaitiolo-oikeuteen kieltäytyä ilmaisemasta tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevia tietoja.

Totean, että esitutkintalain lähtökohta on se, että todistajan on totuudenmukaisesti ja mitään salaamatta ilmaistava, mitä hän tietää tutkittavasta asiasta. Mikäli todistaja kieltäytyy esitutkinnassa todistamasta ilman laissa säädettyä perustetta, niin esitutkintalain 7 luvun 9 §:n nojalla tutkinnanjohtaja voi saattaa asian tuomioistuimen ratkaistavaksi. Esitutkintalain 2 luvun 2 §:n mukaisesti esitutkintaa johtavan tutkinnanjohtajan tulee siten varmistua todistajan ilmoittaman vaitiolon perusteen lainmukaisuudesta. Osaltaan vastuu kuuluu myös syyttäjälle, jonka tulee

esitutkintalain 5 luvun 3 § 2 momentin mukaisesti tarvittavassa määrin osallistua esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Asiassa saadun selvityksen perusteella minulla ei ole aihetta epäillä tutkinnanjohtajan ja syyttäjän tekemää oikeudellista arviota siitä, että poliisitodistajalla oli oikeus kieltäytyä ilmaisemasta hänelle tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevia tietoja. Yhdyn Poliisihallituksen lausunnossa toteamaan siitä, että poliisitodistajalla on ollut poliisilain 7 luvun 3 §:n mukainen oikeus kieltäytyä ilmaisemasta hänelle tietoja antaneen henkilöllisyyttä koskevia tietoja. Asiassa huomioni kiinnittyy kuitenkin siihen, että todistajan vaitiolon perusteet eivät ilmene tällä tarkkuudella syyttäjän tekemästä esitutkinnan rajoittamispäätöksen perusteluista, joissa osaltaan viitataan tutkinnanjohtajan esityksen perusteluihin.

Esitutkintapäätöksestä säädetään esitutkintalain 11 luvun 1 §:ssä. Säännöstä sovelletaan myös syyttäjän tekemiin, lainkohdassa tarkoitettuihin päätöksiin, kuten esitutkintalain 3 luvun 10 § tai 10 a §:n nojalla tehtyihin esitutkinnan rajoittamispäätöksiin. Esitutkinnan rajoittamisesta on siten laadittava kirjallinen päätös, josta ilmenevät soveltuvin osin esitutkintalain 11 luvun 1 § 2 momentin kohdissa 1–5 mainitut tiedot, mukaan lukien päätöksen perustelut ja sovelletut säännökset (kohta 4).

Kyseisessä asiassa esitutkinnan rajoittamisesta tehdyn päätöksen perusteluissa on todettu, että todistajana kuultu poliisi on julkisuuslakiin vedoten ilmoittanut, ettei voi paljastaa soittajan henkilöllisyyttä. Totean, että julkisuuslaki (laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta, 621/1999) on viranomaisten toimintaa koskeva yleislaki, joka sisältää monia salassapitoperusteita eikä tällä kirjauksella selkeästi ilmene, minkä säädöksen perusteella todistaja oli kieltäytynyt kertomasta tiedossaan ollutta seikkaa.

Päätöksen perustelujen epätäsmällisyyden vuoksi asianosaisilla ei ole ollut mahdollisuutta valvoa todistajan ilmoittaman vaitiolon oikeudellista hyväksyttävyyttä. Kyseisessä asiassa lainmukainen peruste vaitiololle on ollut tärkeä osa päätöksen perusteluja ottaen huomioon, että poliisitodistajan kertomus olisi todennäköisesti ollut olennainen näyttö rikokseen syyllistyneen henkilöllisyyden selvittämiseksi.

Saatujen selvitysten perusteella asiassa vaikuttaa olevan kyse siitä, että tutkinnanjohtaja ja syyttäjä ovat keskusteluissaan asianmukaisesti arvioineet todistajan vaitiolon oikeudellisia perusteita, mutta kyseinen arvio on jäänyt kirjallisesta esitutkintapäätöksestä epäselväksi. Käsitökseni mukaan syyttäjän tekemässä esitutkintapäätöksessä olisi tullut ilmetä tarkemmin, mihin lainkohtaan todistajan vaitiolo perustuu sekä myös tehty arvio siitä, että vaitiolon murtamiselle ei ole perusteita.

Esitutkintapäätös on perustunut tutkinnanjohtajan esitykseen. Kyse on ollut kuitenkin syyttäjän tekemästä esitutkintapäätöksestä, joten tältä osin toimenpiteeni kohdistuu asiassa päätöksen tehneeseen aluesyyttäjään.

Asiassa on arvosteltu syyttäjän menettelyä myös sen vuoksi, ettei tämä ollut hakenut syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamista. Syyttäjä on todennut, ettei hän ole hakenut tai ohjeistanut tutkinnanjohtajaa hakemaan vanhentumisajan jatkamista, koska asiassa ei ole täytynyt rikoslain 8 luvun 4 §:ssä säädetyt edellytykset syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamiseen.

Minulla ei ole aihetta epäillä syyttäjän menetelleen tältä osin virheellisesti ottaen huomioon muun ohella se, että Pirkanmaan kärjäoikeus on 5.10.2020 hylännyt asianosaisten tekemän pyynnön syyteoikeuden vanhentumisajan jatkamisesta todeten, että syyteoikeuden jatkamisen edellytykset eivät täyty.

Johtopäätökset ja toimenpiteet

Kiinnitän asiassa tutkinnanjohtajana toimineen Sisä-Suomen poliisilaitoksen rikoskomisario D:n huomiota esitutkintalain 3 luvun 11 §:stä ilmenevään veloitteeseen toimittaa esitutkinta ilman aiheetonta viivytystä.

Saatan Länsi-Suomen syyttäjäalueen aluesyyttäjä E:n tietoon edellä esittämäni käsityksen esitutkintapäätöksen asianmukaisesta perustelemisesta.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Juho Lehtimäki